

A bírálóbizottság értékelése

Viskolcz Noémi a kora újkori magyar történelem egy alig ismert személyiségének, Esterházy Pálné Thököly Évának életrajzát nyújtotta be akadémiai doktori értekezésként. A témaválasztás önmagában rejti a történetírás egyik legrégebbi műfaját és a legmodernebb kutatási témákat és módszereket. Thököly Éva személye két jelentős történelmi család tagjaként is figyelmet érdemel: a gyors társadalmi felemelkedéssel nagybirtokossá váló Thököly familia utolsó leszármazottja, ugyanakkor a magyar történelem négy utolsó évszázadában meghatározó szerepet játszó Esterházy család hercegi ágának ősanyja volt egyszerre. A témaválasztás is az Esterházy család történetének kutatásából vezethető le, hiszen Viskolcz Noémi bő másfél évtizede publikál a család történetéről, s eközben figyelt fel a nádorné nem mindennapi személyiségére.

Igen nagy jelentőséggel bír, hogy a szerző kutatásainak eredményeként – többek közreműködésével – sajtó alá rendezte Esterházy Pál és Thököly Éva levelezését, s ezzel olyan felbecsülhetetlen értékű szövegkorpusz létrehozásához járult hozzá, amely nemcsak saját doktori értekezése, hanem a korszak valamennyi kutatója számára kiaknázható forrásbázist jelent.

Maga az értekezés a szakirodalom és a kiadott források alapos ismeretéről és hatalmas kiadatlan forrásanyag feltárásáról tanúskodik. Nem tekinthető szűken vett biográfiának, vagyis nem csupán a hagyományos „élet- és korrajz” műfaját meríti ki, hanem példaértékű alaposággal, a legmodernebb kutatási módszerek alkalmazásával mutatja be Esterházy Pálné Thököly Éva életútját. A férj jól ismert alakja a magyar történelemnek: kiemelkedő államférfiúi és mecénási tevékenysége mellett történetírásunk pályafutásának számos egyéb aspektusát és – jellemének negatív vonásait is érintő – részletkérdését feltárta már, második felesége azonban mindeddig nem csupán háttérben, de – túlzás nélkül állíthatjuk – az ismeretlenség homályában maradt. Pedig Thököly Éva már említett származása és rokonsági kapcsolatai révén is figyelmet érdemel, hiszen öccse, Thököly Imre egy fegyveres rendi felkelés vezetőjeként, férje, a Magyar Királyság legfőbb méltóságát betöltő nádor pedig az udvarhű magyar rendek fejeként a két nagy politikai ellentábor vezéralakja volt. Esterházy Pál és Thököly Éva házasságkötése azonban nem jelentett előrelépést a két tábor közeledése felé, és Thököly Éva személye és alakja sem elsősorban politikatörténeti szempontból ragadható meg (szemben például Zrínyi Ilonával).

Köztörténeti jelentőségén túl jóval fontosabbak az értekezés társadalomtörténeti eredményei. Thököly Éva származásával, későbbi férjének gyámsága alatti nevelkedésével, házasságának alakulása pedig a kezdeti boldog évekkal, a mozaikcsaládban vállalt feleség- és anya-szereppel, majd a férje elleni mérgezési váddal, különválásukkal, az ellene folytatott eljárással, végül a teljes elszigeteltségből való kitöréssel és igen jelentős vagyon tervszerű átörökítésével egyszerre foglalja magában a kor általános és atipikus jellemzőit.

Viskolcz Noémi a 17–18. századi magyar arisztokrácia világának sok szempontból jól ismert, jellegzetes elemeit éppúgy részletes és adatgazdag formában dolgozta fel, mint amilyen alaposággal tárta fel a főhős személyiségének egyéni vonásait, a korban ritkaságszámba menő önállóságának, sőt – miként a címben is hangsúlyosan megjelenik – *öntörvényűségének* motivációit és lélektani hátterét. A szerző a szűk családtörténeti kereteket a nőági leszármazási kapcsolatok feltérképezésével és ennek révén a Thököly család birtoklástörténetével, majd Thököly Éva vagyoni helyzetének nyomon követésével egészíti ki, illetve haladja meg. Az elitkutatás és nőtörténetírás eredményei is szerteágazó kérdéskörként jelennek meg az értekezésben. A korabeli életmódot gazdaság- és művelődéstörténeti módszerekkel, a kitűnő személyiségrajzokat mentalitástörténeti módszerrel mutatja be.

Hangsúlyos és eddig szintén kevésbé ismert részei az értekezésnek Thököly Éva mecénási tevékenységének, az egyházakkal, szerzetesrendekkel való kapcsolatának bemutatása, ami által a nyugat-magyarországi arisztokráciának az örökös tartományokban kialakított összeköttetéseit is új megvilágításba helyezte.